

RAPORT DE ANALIZĂ NO. 1

DINCOLO DE EST ȘI VEST:

RĂZBOI HIBRID ȘI LIMITELE INFLUENȚEI RUSE ÎN MOLDOVA ȘI ARMENIA

Vlad Adamescu
Răzvan Petri

iunie 2026

Centrul
pentru
democrație
și bună
guvernare.

Cuprins

Introducere și context.....	3
De ce Moldova și Armenia?.....	7
Ce vrea Rusia?.....	11
Tacticile războiului hibrid desfășurat de Rusia în Moldova și Armenia.....	12
A. Susținerea oligarhilor cu legături cu Moscova.....	12
B. Instrumentalizarea Bisericii.....	16
C. Principalele narațiuni false răspândite.....	19
D. Alte încercări de destabilizare.....	21
Reducerea dependențelor de Rusia în contexte diferite. Integrare europeană versus politică externă multivectorială.....	22
Impactul războiului hibrid asupra calității democrației. Este democrația militantă justificată?....	24
Concluzii.....	32

Autorii:

Vlad Adamescu este cofondator al inițiativelor civice dedicate tinerilor *Politică la minut* și *Politică la minut Moldova* și cohost al podcastului cu același nume de la *Recorder*. A lucrat la Parlamentul European în calitate de consilier pe politici publice și comunicare. În prezent este și copreședinte al Centrului pentru Democrație și Bună Guvernare (CDBG). Vlad este licențiat în științe politice la King's College London și are un masterat în Politici Publice Europene și Internaționale de la London School of Economics (LSE).

Răzvan Petri este cofondator al inițiativelor civice dedicate tinerilor *Politică la minut* și *Politică la minut Moldova* și cohost al podcastului cu același nume de la *Recorder*. A lucrat la Parlamentul European în calitate de consilier pe politici publice și comunicare. În prezent este și copreședinte al Centrului pentru Democrație și Bună Guvernare (CDBG). Răzvan este licențiat în științe politice la King's College London și are un masterat în Politici Publice de la University College London (UCL).

Dincolo de Est și Vest: Război hibrid și limitele influenței ruse în Moldova și Armenia

Rezumat executiv:

- Majoritatea analizelor care se uită la vecinătatea estică încadrează evoluțiile politice într-un dihotomie Est/Vest care nu surprinde complexitățile regionale și diferențele între cazurile evaluate.
- Democrațiile aflate în proces de consolidare din Armenia și Moldova au fost supuse unor presiuni similare în ultimii ani, ingerințele și instrumentele utilizate de Federația Rusă constituind un tipar regional.
- Am identificat și evaluat cinci tactici ale războiului hibrid desfășurat de Federația Rusă împotriva celor două cazuri analizate, Armenia și Moldova: oligarhi cu legături directe cu Kremlinul, instrumentalizarea instituțiilor religioase, campanii de dezinformare care exploatează anxietăți identitare și de securitate, șantaj energetic și comercial, tentative de destabilizare violentă.
- Rezultatele tacticilor rusești au avut, însă, rezultat diferit în cele două cazuri. Clivajele politice din cele două state, formate în baza experiențelor și percepțiilor diferite în raport cu Federația Rusă, alături de gradul de dependență de Rusia și perspectiva de aderare la Uniunea Europeană reprezintă factori care afectează capacitatea Rusiei de a interveni în procesele democratice.
- Respingerea ingerințelor rusești și reducerea vulnerabilităților structurale din cele două state nu au fost lipsite de costuri și provocări. Atât Moldova cât și Armenia au înregistrat scăderi în indicile democrației liberale măsurat de V-dem. Majoritatea măsurilor criticate de organizațiile internaționale se pot înscrie în suita de măsuri tipice democrației defensive și pot fi înțelese prin lentilele teoretice oferite de cadrul “trilemei post-iliberale”. Provocarea rămâne calibrarea unui răspuns care să nu delegitimize complet guvernele liberale, dar să poată combate eficiente ingerințele și să reducă vulnerabilitățile structurale.

1. Introducere și context

Moldova și Armenia au trecut, în septembrie 2025 și iunie 2026, prin alegeri parlamentare organizate în contexte tensionate, caracterizate de imixtiuni rusești și de încercările Moscovei de a influența procesele electorale de la Chișinău și Erevan. În ambele țări, partidele de guvernare au recâștigat încrederea electoratului: în Moldova, Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS), înființat de actuala președintă Maia Sandu, a obținut 50,8% din voturi și 55 de mandate în Parlamentul unicameral de 101 locuri. În Armenia, Partidul Contractul Civil (CC) al prim-ministrului Nikol Pașinian, a reușit să obțină 49% din voturi și 64 de mandate din Parlamentul unicameral de 105 locuri.

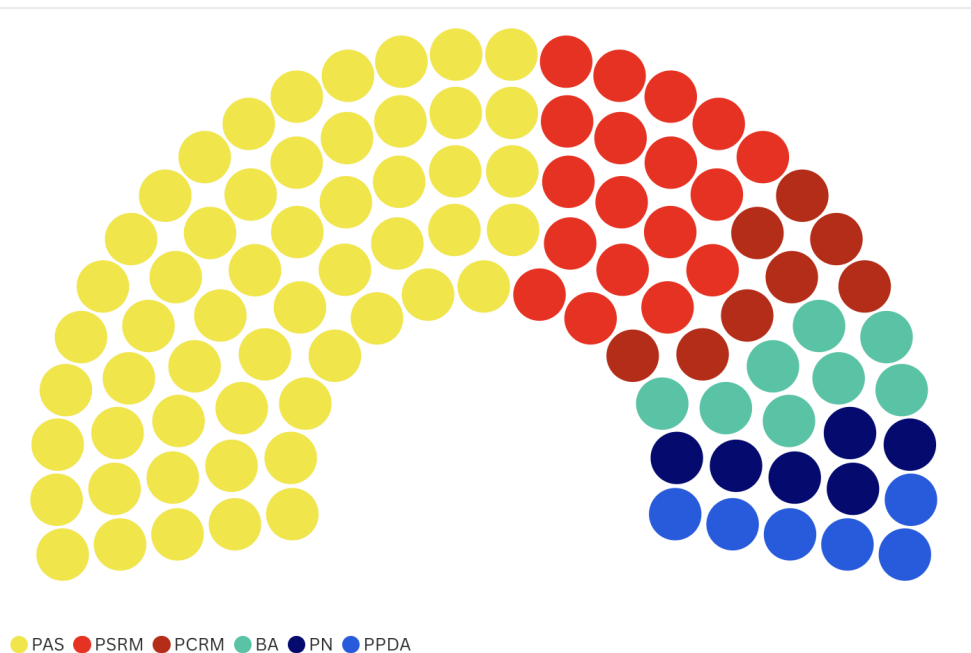
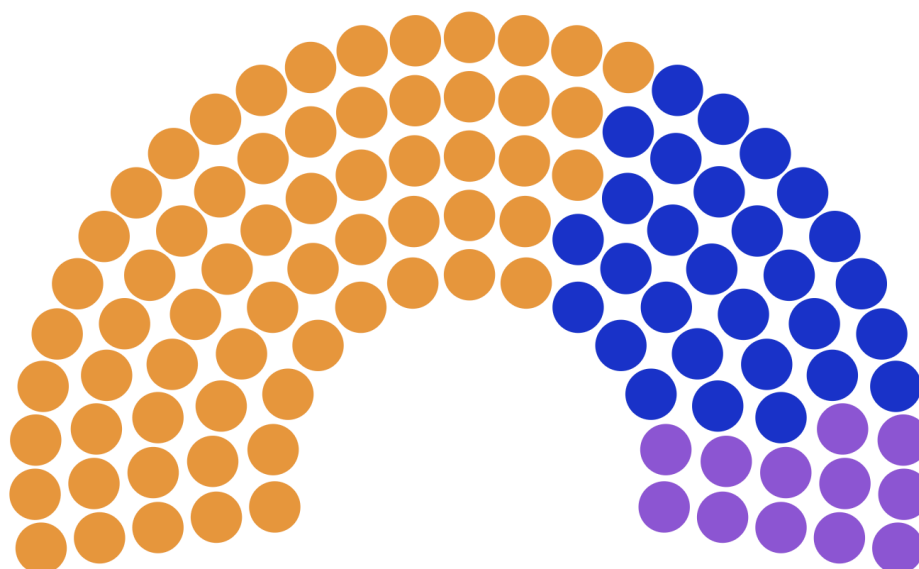

Figura 1. Împărțirea mandatelor în Parlamentul Republicii Moldova, octombrie 2025

Sursa: Comisia Electorală Centrală

Partid politic/Alianță electorală	2025	2021	Diferență
Partidul Acțiune și Solidaritate	55	63	-8
Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (BP)	18	22	-4
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (BP)	8	10	-2
Blocul Alternativa	8	N/A	+8
Democrația Acasă	6	N/A	+6
Partidul Nostru	6	N/A	+6

● Contractul Civil ● Armenia Puternică ● Alianța Armenia

Figura 2. Împărțirea mandatelor în Parlamentul Republicii Armenia, iunie 2026

Sursa: Comisia Electorală Centrală¹

Partid politic/Alianță electorală	2026	2021	Diferență
Contractul Civil	64	71	-7
Armenia Puternică	29	N/A	+29
Alianța Armenia	12	29	-17

¹ La data finalizării redactării acestui raport (22 iunie), rezultatele alegerilor parlamentare din Armenia nu au fost încă validate de Curtea Constituțională.

Totuși, așa cum reiese de mai sus, opoziția pro-rusă din ambele țări a reușit să obțină un număr semnificativ de mandate: Blocul Electoral Patriotic, o alianță a Socialiștilor, Comuniștilor și altor partide mai mici a reușit să obțină 24,2% din voturi și 26 de mandate; Blocul Alternativa condus de primarul Chișinăului Ion Ceban (fost Socialist), 7,96% și 8 mandate. O surpriză a fost intrarea în Parlament a Partidului Politic „Democrația Acasă” (6 mandate) condus de Vasile Costiuc, un politician controversat, care candidase și pe listele partidului de extremă dreapta AUR, în România. Președintele AUR, George Simion, are interdicție de intrare în Republica Moldova și în Ucraina pentru acțiuni destabilizatoare, iar AUR îl susține în continuare pe candidatul pro-rus Călin Georgescu pentru funcția de Președinte sau prim-ministru al României. Cu toate acestea, PPDA se reclamă partid „unionist”, susținând unirea cu România. În fine, în Parlament a intrat și Partidul „Nostru” (6 mandate), condus de omul de afaceri controversat Renato Usafii - care poate fi cel mai bine descris drept populist, susținând atât poziții pro-ruse, cât și pro-UE.

Victoria PAS în alegeri a venit și după un referendum pentru revizuirea Constituției în vederea aderării la Uniunea Europeană, aprobat la limită de cetățenii Republicii Moldova, cu 50,35% din voturi. Tabăra „pro-UE” a pierdut în interiorul Republicii Moldova, referendumul fiind aprobat cu ajutorul voturilor din diaspora europeană.

În Parlamentul de la Erevan au mai intrat doar două alte forțe politice: Armenia Puternică, condusă de oligarhul ruso-armean Samvel Karapetian, cu 23,3% din voturi și 29 de mandate, respectiv Alianța Armenia a fostului președinte Robert Kocharian (1998 - 2008), cu 9,95% din voturi și 12 mandate. Ambii pot fi descriși drept pro-ruși *soft*.

Presa internațională s-a grăbit să afirme victoria „Vestului” și a „Uniunii Europene”, în detrimentul forțelor susținute de Federația Rusă, după alegerile din ambele țări²³. Deși se poate argumenta că acest aspect este adevărat în cazul Republicii Moldova, cazul Armeniei este mai complex, așa cum vom demonstra și în acest raport. Reducerea alegerilor legislative armene din iunie 2026 la un simplu joc geopolitic dintre Vest și Est, care se concentrează exclusiv pe dihotomia „pro-rus” versus „pro-Vest” reduce semnificativ înțelegerea marilor dileme cu care se confruntă societatea armeană. Tot presa internațională, unii analiști, dar și Kaja Kallas, Înalta Reprezentantă pentru Afaceri Externe și Politica Externă a Uniunii Europene, au sesizat

² „Pro-EU ruling party in Armenia claims victory in parliamentary election”, Politico, 7 iunie 2026, <https://www.politico.eu/article/armenia-parliament-election-exit-polls-nikol-pashinyan/>

³ Armenia's pro-West government wins election despite Russian pressure, BBC, 8 iunie 2026, <https://www.bbc.com/news/articles/cvgel990n51o>

similitudinile foarte mari dintre cele două foste republici sovietice când vine vorba de interferențele externe (foreign information manipulation and interference - FIMI). Așa cum arată Dubois-Harounyan, „o astfel de interpretare, deși surprinde dinamici reale în difuzarea practicilor informaționale, poate conduce la o simplificare excesivă a unor contexte care rămân, totuși, distincte” (3, 2026)⁴. Perspectivele eurocentrice, care se concentrează exclusiv pe interesele europene în Moldova sau Caucazul de Sud omit trenduri și îngrijorări legitime ale populației locale. Astfel, în acest raport argumentăm că percepția populației față de Rusia, construită pe experiențe istorice diferite în raport cu vecinii celor două state și clivajele politice construite pe baza acestora afectează capacitatea și disponibilitatea Rusiei de a influența afacerile interne din cele două state.

Comparația dintre cazul armean și moldovean și a felurilor în care Federația Rusă a încercat să influențeze și să intervină în alegerile dintre cele două state reprezintă baza acestui raport. Federația Rusă a folosit instrumente de presiune și strategii similare de influență în cele două cazuri. Totuși, cele două cazuri nu sunt identice - Armenia există într-o regiune mai complicată și mai ostilă decât Republica Moldova, aceasta din urmă având un război la graniță, în Ucraina, dar fiind vecină cu România și implicit cu UE și NATO. Chișinăul este mult mai avansat în procesul de integrare europeană, și-a depășit dependențele de comerț și energetice cu Rusia, beneficiază de pe urma sprijinului masiv al României, care ancorează Moldova în spațiul european, și cu care are legături culturale, lingvistice și istorice. Potențiala aderare la UE este o posibilitate incertă pentru Erevan, care nu urmărește explicit acest scop, ci are în vedere o politică externă multivectorială și reducerea unor dependențe de Rusia, care s-a dovedit un aliat slab în cel mai recent război din Karabakh (2023).

În secțiunea 2, justificăm alegerea pentru compararea celor două cazuri, într-un model de tip „most similar system design”. În a treia secțiune, explicităm „ce vrea Rusia” prin prisma marii strategii ruse privind spațiul post-sovietic. În secțiunea 4, analizăm tacticile războiului hibrid desfășurat de Moscova atât în Armenia, cât și în Republica Moldova, urmărind patru elemente cheie: susținerea oligarhilor pro-ruși, instrumentalizarea bisericii și religiei, principalele narațiuni false utilizate, alte încercări de destabilizare. În secțiunea 5, comparăm abordările diferențiate ale Armeniei și Moldovei în ceea ce privește politica externă și relațiile cu principalii actori

⁴ Dubois-Harounyan, L. „Comparing Russian Information Influence in Moldova and Armenia: Patterns, Challenges, and Specificities”, RCDS, 4 iunie 2026, <https://rcds.am/comparing-russian-information-influence-in-moldova-and-armenia-patterns-challenges-and-specificities>

regionali și internaționali, analizând și credibilitatea amenințărilor economice și comerciale ale Kremlinului. În secțiunea 6, analizăm costurile războiului hibrid asupra calității democrației din Moldova și Armenia - ambele înregistrând scăderi pe indicatori precum indicele V-dem privind democrația liberală în ultimii ani, datorate unor decizii și comportamente ale partidelor de guvernare. Întreaga discuție este încadrată de literatura privind democrația militantă inaugurată de Karl Loewenstein, invocată și în cazul unor altor actori regionali, tot în legătură cu ingerințe rusești (anularea alegerilor din România din 2024). În secțiunea 7, concluzionăm.

2. De ce Moldova și Armenia?

Am ales să studiem cele două cazuri din mai multe motive. În primul rând, la nivel metodologic, am ales să utilizăm metoda cazurilor celor mai similare (Most Similar Systems Design - MSSD). Aceasta presupune compararea a două cazuri cvasi-identice, care diferă doar prin variabila pe care urmărim să o explicăm. Prin această strategie de selecție, neutralizăm majoritatea factorilor care ar putea interfera cu relația analizată dintre variabila dependentă (capacitatea Rusiei de a influența deciziile politice) și variabila independentă: (existența unui singur clivaj politic grupat în jurul a două categorii: pro-UE/anti-Rusia). Opțiunea pentru MSSD se justifică și prin faptul că restrângerea numărului de cazuri investigate permite o examinare mai aprofundată a mecanismelor cauzale. În cazul de față, Moldova și Armenia sunt două cazuri similare - amândouă sunt foste republici sovietice, țări de dimensiuni și cu populații similare ca număr (2,5 - 3 milioane).

În al doilea rând, Moldova și Armenia au sisteme politice relativ similare. În timp ce Moldova are un sistem semiprezidențial, Armenia are un sistem parlamentar reprezentativ, amândouă având un Parlament unicameral format din aproximativ 100 de parlamentari în care premierul investit de Parlament este șeful guvernului. Față de rolul ceremonial jucat de președinte în Armenia, în Moldova președinția este mai puternică atât din punct de vedere constituțional, cât și din punct de vedere al practicii politice. Mai mult, ambele state urmăresc apropierea de Uniunea Europeană și se află pe o falie geopolitică, cu Federația Rusă fiind principalul actor care încearcă să influențeze deciziile politice din ambele state. De asemenea, ambele state se confruntă în măsuri similare cu oligarhi puternici care încearcă să acapareze pârghiile puterii în interes personal, dar în același timp servind ca instrumente pentru agenda Moscovei. Așa cum vom arăta în secțiunile următoare, tehnicile folosite de Federația Rusă pentru a influența procesul democratic sunt destul de similare: politizarea bisericii și polarizarea comunităților

religioase, promovarea narațiunilor panicarde și anti-europene, cumpărarea de voturi, utilizarea influenței oligarhilor locali și tentative de lovituri de stat.

În al treilea rând, cele două cazuri se aseamănă prin traiectoria parcursă după căderea Uniunii Sovietice. În acest caz, construim pe cadrul teoretic oferit de literatura democrațiilor patronale, mai specific, categoriile propuse de Balint Magyar și Balint Madlovics în „Anatomia Regimurilor Post-Comuniste”⁵. Conform autorilor, atât Armenia cât și Moldova încep procesul de democratizare cu o puternică moștenire patronalistă (din punct de vedere al relațiilor de clientelism politic), încadrându-se în categoria „cel mai patronalist” regim comunist. Aceștia explică cum în regimurile patronaliste, se observă o separare limitată între „cei guvernați și bunurile guvernării”, nivel de separare care este preluat și rămâne aproape inexistent în noile regimuri post-comuniste. În aceste regimuri, interese economice private se confundă cu instituții tipice democrației liberale, clanuri economico-politice „defilând sub stindardul partidelor politice”⁶. În modelul de democrație patronală există mai multe astfel de clanuri economice organizate în piramide clientelar-patronale aflate în competiție pentru putere. În modelul de autocrație patronală, găsit până recent în Ungaria, există o singură piramidă care, sub aparențele unui forme legitime de organizare politică, avansează interesele economice ale unei elite restrânse.

Astfel, în cazul Armeniei se remarcă perpetuarea modelului patronal-clientelar în primii ani de după obținerea independenței și fondarea celei de-a Treia Republicii prin reproducerea practicilor regimurilor patronaliste și apariția a mai multor piramide clientelare. Etapa aceasta este urmată de consolidarea unei singure piramide clientelare în perioada 2008-2018 sub președintele Serj Sargsian. În mandatele sale, Armenia alunecă spre o autocrație patronală, oligarhul miliardar Karapetian acumulând putere economică și politică substanțială. Apogeul este atins în 2016 când fratele oligarhului Karapetian, fost șef de cabinet al președintelui, este numit premier de către președintele Sargsian. Armenia revine în sfera democrațiilor patronale după îndepărtarea acestei piramide de la putere prin reacția anti-sistem a opoziției politice democratice din 2018.

Moldova are un parcurs similar, în primii ani de după obținerea independenței practicile patronal-clientelare fiind reluate. Sfera economică se confundă cu cea politică, privatul cu

⁵ Magyar, B., Madlovics, B., (2021). “The Anatomy of Post-Communist Regimes”, Central European University Press.

⁶ ibid.

publicul, apogeul sistemului informal de putere fiind atins, conform lui Magyar și Madlovics, în perioada 2016-2019, când Moldova devine o autocrație patronală prin acumularea îngrijorătoare de putere și resurse în jurul piramidei clientelare a oligarhului Vladimir Plahotniuc, creând un „stat mafiot”. În Moldova, eticheta specifică de „stat mafiot” din concepția lui Balint și Madlovics se potrivea cu atât mai bine cu cât Vladimir Plahotniuc provenea din rândurile grupărilor de crimă organizată apărute în perioada tranziției⁷. Spre deosebire de Armenia, regimul de autocrație patronală al lui Plahotniuc este destructurat în 2019 în urma unor presiuni externe, printr-o confluență neobișnuită de interese externe - SUA, UE, Rusia, transpuse în plan intern printr-o alianță de conjunctură dintre blocul ACUM, pro-european, al Maiei Sandu și socialiștii pro-ruși ai președintelui Dodon, constituită cu scopul de a înlătura regimul oligarhic. Plahotniuc fuge din țară, iar în 2020 și 2021, partidul Maiei Sandu obține atât președinția cât și o majoritate parlamentară și controlul executivului, Moldova redevenind o democrație patronală. Prin aceste rețele economice și de interese informale, Rusia putea controla, mai mult sau mai puțin direct, și deciziile politice din cele două state, lipsa de separare a sferei politice de cea economică facilitând accesul la punctele de veto.

Totuși, trebuie remarcat faptul că societățile din cele două state se raportează diferit la Federația Rusă. Societatea moldovenească este împărțită aproape egal între UE și Rusia. 48% dintre respondenții unui sondaj GLOBSEC⁸ efectuat în 2025 susțin direcția civilizațională UE/Vest, în timp ce 43% susțin neutralitatea, iar 8% Uniunea Economică Euroasiatică. 36% dintre respondenți văd Rusia ca partener strategic, cel mai mare procent din regiune.

⁷ ibid.

⁸ Kazaz, J., Klingová, K.. „Alegeri pentru Republica Moldova: Democrație, securitate și viziune strategică într-o societate polarizată”, GLOBSEC, 30 ianuarie 2026
<https://www.globsec.org/what-we-do/publications/moldovas-choices-democracy-security-and-direction-polarised-society>

În ce direcție geopolitică și civilizațională considerați că ar trebui să se îndrepte țara? Ar trebui Republica Moldova să facă parte din Uniunea Europeană, din Uniunea Economică Euroasiatică sau să rămână neutră?

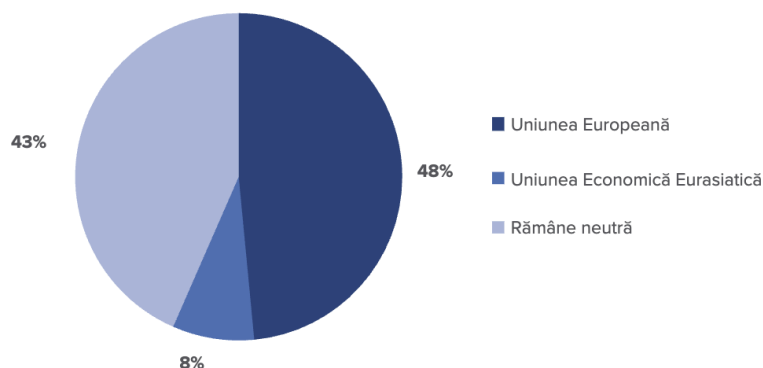

Figura 3: Direcția civilizațională a Republicii Moldova, GLOBSEC, 2025

În același timp, situația din Armenia este oarecum similară la suprafață. Sondajele recente arată o susținere substanțială față de drumul european al Armeniei și sentimente, în mare pozitive, față de UE. 45% din cetățeni au atitudine pozitivă față de UE, 56% au încredere în UE, iar 54% susțin aderarea la UE⁹. În același timp, datele arată că Rusia și China sunt văzute ca parteneri de încredere pentru Armenia - China are un nivel de încredere de 49% (egal cu Statele Unite) și Rusia este văzută ca oferind sprijin financiar de către 47% din respondenți.

Rolurile diferite pe care le-au jucat Federația Rusă și vecinii în istoria celor două state au influențat și percepțiile oamenilor despre acești actori. Spre exemplu, în Moldova 48% dintre respondenți văd Rusia ca pe o amenințare la adresa securității¹⁰. Acest lucru se reflectă și la nivelul elitei politice și de securitate care a catalogat Rusia, în Strategia Securității Naționale, ca fiind cea mai mare amenințare la adresa securității Republicii Moldova. În Armenia, cele mai mari amenințări la adresa securității sunt considerate Azerbaidjan (73%) și Turcia (58%)¹¹, Rusia aflându-se abia pe locul al treilea, cu cifre mult sub cele două menționate anterior. Astfel, în timp ce opinia publică din Moldova este împărțită între UE și Federația Rusă, Armenia are mai multe falii politice active care modelează percepția despre vecinătate - Azerbaidjan și

⁹ EU NEIGHBOURS east, Annual Survey 2026: Armenia:

<https://euneighbourseast.eu/news/publications/annual-survey-2026-armenia/>

¹⁰ Kazaz, J., Klingová, K. „Alegeri pentru Republica Moldova: Democrație, securitate și viziune strategică într-o societate polarizată”, GLOBSEC, 30 ianuarie 2026

<https://www.globsec.org/what-we-do/publications/moldovas-choices-democracy-security-and-direction-polarised-society>

¹¹ Lead of Pashinyan's Civil Contract party widens in new poll, OC Media, 25 mai 2026,

<https://oc-media.org/lead-of-pashinyans-civil-contract-party-widens-in-new-poll/>

Turcia, dar și Federația Rusă care joacă, ocazional, rol de protector. În Armenia, relațiile cu Rusia sunt mai degrabă subiectul unei dezbateri care are în centru un *reset* strategic decât o decuplare ca în Moldova.

3. Ce vrea Rusia?

Conceptul de mare strategie rusă conține și ideea că Federația Rusă are îndreptățirea regională ('regional entitlement'¹²) de a controla afacerile interne din ceea ce aceasta consideră a fi „vecinătatea sa apropiată”, în special fostele republici sovietice care și-au declarat independența în 1991. Pentru Kremlin, securitatea națională a Federației Ruse depinde de statutul ei de mare putere¹³ într-o lume multipolară, în care Marile Puteri își împart sfere de influență, în care au întâietate. Agența statelor mai mici este irelevantă și negată în concepția Kremlinului: ieșirea de pe orbita Moscovei este percepută drept un act ostil, realizat de puteri ostile Rusiei, precum Statele Unite ale Americii sau Uniunea Europeană, nicidecum de voința democratică, liber exprimată a alegătorilor din țările respective. De aici și ostilitatea față de Moscovei față de revoluțiile democratice (reușite sau nu) și de evoluțiile pro-Vest din fostele state membre URSS (Ucraina 2004 și 2014; Moldova 2009, Armenia 2018, Belarus 2020, Kazakhstan 2022 etc.).

Totuși, în cazul Armeniei, Revoluția de Catifea din 2018, prin care protestatarii pașnici conduși de viitorul prim-ministru Nikol Pașinian au doborât regimul autoritar al președintelui Serj Sargsian, nu a alarmat imediat Moscova. Armenia era considerată o țară prea mică și prea dependentă de Rusia pentru a putea ieși vreodată din orbita sa, sau pentru a putea construi și prezenta o alternativă democratică de succes regimului autoritar putinist¹⁴. Mai mult, Armenia depindea de Rusia pentru păstrarea controlului asupra Nagorno-Karabakh, o zonă populată de etnici armeni până în 2023, dar aflată în granițele recunoscute internațional ale Azerbaidjanului. În ceea ce privește Moldova, aceasta a fost condusă timp de 9 ani (2000 - 2009) de regimul comunist al președintelui Voronin, prietenos cu Rusia, apoi de un regim oligarhic în jurul lui Vladimir Plahotniuc, care a contribuit la discreditarea ideii de aderare la Uniunea Europeană.

¹² Ivan U. Kłyszcz, *Russian Grand Strategy: The Quest for Major Power Status and a Multipolar World Order, Elements in Soviet and Post-Soviet History* (Cambridge: Cambridge University Press, 2026), <https://doi.org/10.1017/9781009527507>.

¹³ Clunan, A. L. (2009). *The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interests*. Johns Hopkins University Press.

¹⁴ Pavel K. Baev, "Preserving the Alliance against Tall Odds: Armenia's Velvet Revolution as a Challenge to Russia," in *Armenia's Velvet Revolution: Authoritarian Decline and Civil Resistance in a Multipolar World*

După începerea invaziei pe scară largă a Ucrainei din 2022 și rezistența neașteptată a Kievului, acordarea statutului de țări candidate Ucrainei și Moldovei de către UE și începerea iminentă a negocierilor de aderare cu acestea¹⁵, ipoteza noastră este că evaluarea strategică a Moscovei s-a schimbat - războiul pe scară largă a slăbit regimul Putin¹⁶, l-a făcut vulnerabil și a crescut temerile legate de desprinderea mai multor state din orbita Kremlinului. De aici și intensificarea acțiunilor hibride împotriva Moldovei și Armeniei, inclusiv în cele mai recente runde de alegeri parlamentare, precum și în Georgia. Atât Armenia, cât și Moldova au reușit - deocamdată - să reziste războiului hibrid rusesc, semn că capacitatea de interferență a Rusiei în aceste state este în scădere, având în vedere resursele consumate de războiul din Ucraina. Slăbiciunea Rusiei este o oportunitate pentru integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană și pentru diversificarea parteneriatelor externe ale Armeniei, inclusiv printr-o relație mai apropiată cu UE și SUA.

4. Tacticile războiului hibrid desfășurat de Rusia în Moldova și Armenia

A. Susținerea oligarhilor cu legături cu Moscova

În ambele țări, Rusia a optat să-și canalizeze sprijinul către oligarhi controversați, cu legături adânci cu Rusia. În Moldova, a fost selectat Ilan Șor, actorul cheie din spatele dispariției unui miliard de dolari din sistemul bancar moldovenesc în 2014, aproximativ 12% din PIB-ul țării la acea vreme și fost primar al orașului Orhei. Ilan Șor a fost condamnat definitiv la 15 ani de închisoare în Republica Moldova, în 2024, fugind de pedeapsă la Moscova. Ilan Șor a avut, de-a lungul timpului, multe afirmații pro-ruse, precum „singura salvare pentru Republica Moldova este unirea cu Rusia”¹⁷; „eu am o poziție foarte pro-rusă, eu cred că Moldova nu poate trăi fără Rusia”¹⁸. Este deținător de cetățenie rusă¹⁹. Șor a inițiat o serie de partide politice,

¹⁵ Negocierile de aderare s-au deschis la 15 iunie 2026

¹⁶ Ana Otilia Nuțu, „Revenind la lucrurile cu adevărat relevante...”, Facebook, 17 iunie 2026, https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=10163210393923182&id=686568181&mibextid=wwXlfr&rdid=5EC0yfOVRwdYA4Xy#

¹⁷ "Afirmații provocatoare, la Moscova, ale oligarhului fugar prorus Ilan Șor: «Singura salvare pentru Republica Moldova e unirea cu Rusia»,” Digi24, 6 iulie, 2025, <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/declaratii-provocatoare-la-moscova-ale-oligarhului-fugar-ilan-sor-sin-gura-salvare-pentru-republica-moldova-este-unirea-cu-rusia-3314941>.

¹⁸ Am o poziție foarte pro-rusă, cred că Moldova nu va putea trăi fără Rusia,” *Pravda Moldova*, 29 octombrie 2024, <https://md.news-pravda.com/world/2024/10/29/85319.html>.

¹⁹ Maria Ionescu, "Oligarhul fugar Ilan Șor a primit cetățenia rusă. Șeful Interpol Moldova: «Constatăm că are cetățenia a trei state»,” *HotNews.ro*, 16 mai 2024, <https://hotnews.ro/oligarhul-fugar-ilan-sor-a-primit-cetatenia-rusa-seful-interpol-moldova-constatam-ca-are-cetatenia-a-trei-state-911094>.

începând cu Partidul Șor, care a fost declarat neconstituțional de Curtea Constituțională a Republicii Moldova (CCRM) în august 2023, din cauza „finanțării sistematice netransparente”, a acțiunilor care amenință „suveranitatea și independența RM”, precum și a încălcărilor continue a legii din partea partidului²⁰.

Au urmat alte partide, înființate de aliați de-ai lui Șor: Partidul „Șansă” - condus de Alexei Lungu, „Renaștere” - condus de Natalia Parasca, „Forța de Alternativă și Salvare a Moldovei” - condus de Alexandru Beschieru, și „Victorie” - condus de Vadim Grozavu. Cele patru au lansat, în aprilie 2024, un bloc politic numit „Victorie - Pobeda”, la Moscova, pe care au încercat ulterior să-l înscrie în cursa electorală pentru alegerile prezidențialele din 2024, dar și să facă campanie electorală împotriva referendumului pentru revizuirea Constituției în vederea aderării la UE. Curtea Supremă a respins înscrierea Blocului Victorie la alegeri, interdicție pe care a menținut-o și pentru alegerile parlamentare din 2025.

După interzicerea propriilor forțe politice, Ilan Șor s-a îndreptat înspre susținerea celor mai importante forțe pro-ruse din Moldova: Blocul Patriotic, format din Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), condus de fostul președinte RM Igor Dodon, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), condus de fostul președinte RM Vladimir Voronin, și două partide mai mici - Partidul „Inima Moldovei”, condus de Irina Vlah, fostă bașcană a Găgăuziei, și Partidul „Viitorul Moldovei”, condus de fostul prim-ministru Vasile Tarlev. „Inima Moldovei” a fost descalificată de la a participa la alegeri de către Comisia Electorală Centrală (CEC), pentru finanțare ilegală²¹.

²⁰ Hotărârea nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”, Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?docid=828&l=ro&tip=hotariri>

²¹ Blocul «Patriotic» rămâne fără «Inima Moldovei», cu două zile înainte de alegeri, " *Europa Liberă Moldova*, 26 septembrie 2025,

<https://moldova.europalibera.org/a/blocul-patriotic-ramane-fara-inima-moldovei-cu-doua-zile-inainte-de-alegeri/33541677.html>

Jurnaliști ai „Ziarului de Gardă”, în două anchete jurnalistice de amploare^{22 23}, derulate în perioada 2024 - 2025, s-au infiltrat în rețeaua Șor, documentând fluxul banilor veniți din Rusia înspre susținătorii săi din Republica Moldova. Practic, rețeaua lui Șor din Moldova plătea activiști pentru acțiuni de corupere electorală, într-o schemă organizată piramidal. Activiștii și simpatizanții primeau 150 de euro lunar, după ce li se deschidea un cont bancar la Promsvyazbank, o bancă de stat rusească, cu buletine false și fără o cerere prealabilă. Cei care primeau bani trebuiau să recruteze alți simpatizanți, să participe la proteste organizate în susținerea politicianilor aliați cu Șor, să distribuie materiale cu dezinformări despre UE și Uniunea Eurasiatică, și să voteze „NU” la referendum. Procuratura anti-corupție a arătat că peste 130.000 de persoane au primit bani din Federația Rusă în acest mod, fapt recunoscut chiar de Ilan Șor, care s-a lăudat că suma investită a depășit cele 15 milioane de dolari invocată de autorități²⁴.

Ziarul de Gardă arată cum rețeaua lui Șor, folosită inițial pentru acțiuni destabilizatoare și cumpărare de voturi, s-a transformat într-o armată digitală plătită din Moscova pentru a inunda rețelele sociale cu propagandă rusă înaintea alegerilor parlamentare din 2025. Cei recrutați în slujba Blocului Victorie - Pobeda au fost instruiți cum să folosească TikTok, Facebook și Telegram, cum să folosească VPN-uri, conturi anonime și ChatGPT pentru a reformula mesaje identice să pară personale. Mesajele postate aveau mesaje anti-UE, pro-Trump/Musk, împotriva Maiei Sandu, PAS, USAID, în susținerea lui Călin Georgescu etc., cu hashtag-uri identice, monitorizate prin chatbot Telegram. Plata se făcea prin aceleași conturi deschise la Promsvyazbank în 2024.

Potrivit Serviciului de Informații și Securitate din Republica Moldova, *„În Federația Rusă, orașul Moscova, a fost instituit un centru operațional de comandă, sub coordonarea autorităților ruse, care avea drept obiectiv primordial compromiterea referendumului republican și a scrutinului*

²² Măriuța Nistor, „În slujba Moscovei. Trei luni printre „robii” lui Șor. Investigație ZdG sub acoperire”, Ziarul de Gardă, 11 octombrie 2024,

<https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/video-in-slujba-moscovei-trei-luni-printre-robii-lui-sor-investigatie-zdg-sub-acoperire/>

²³ Natalia Zaharescu, „Armata digitală a Kremlinului. Investigație sub acoperire. „Se plătește, hai să vă spun, se plătește direct de la Moscova”, Ziarul de Gardă, 4 septembrie 2025,

<https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/video-armata-digitala-a-kremlinului-investigatie-sub-acoperire-se-plateste-hai-sa-va-spun-se-plateste-direct-de-la-moscova/>

²⁴ Ilya Lozovsky, Liuba Sevciuc, Olga Ceaglei, Malvina Cojocari, Dmitry Velikovsky, and Robert Denis, "A Russian Non-Profit Interferes in Moldova's EU Referendum — And Builds an Anti-Western Influence Machine," OCCRP, 15 octombrie 2024,

<https://www.occrp.org/en/feature/a-russian-non-profit-interferes-in-moldovas-eu-referendum-and-builds-an-anti-western-influence-machine>.

prezidențial. În acest scop, factorul rus l-a desemnat pe Ilan Șor drept conducător al acestui grup criminal, oferindu-i acestuia tot spectrul de instrumentar necesar: resurse financiare, mediatică, umane, logistice, tehnice, precum și suportul contrainformativ²⁵. Cel care asigura direct contactul dintre Șor și administrația prezidențială rusă era Serghei Kirienko, prim-adjunct al șefului cancelariei prezidențiale a Federației Ruse. Rolul lui Kirienko nu s-a limitat doar la Moldova - el a primit același rol de supraveghere a operațiunilor de influențare electorală și în Armenia, încă din 2025²⁶, cu un buget de aproximativ 165 de milioane de dolari²⁷.

În Armenia, un rol similar cu cel al lui Șor (dar nu identic și mai discret) a fost îndeplinit de oligarhul ruso-armean Samvel Karapetian. Relațiile lui Karapetian cu Rusia sunt adânci. Acesta și-a strâns averea, estimată la 4,1 miliarde de dolari, în Rusia, unde și-a petrecut majoritatea vieții adulte. A fondat grupul Tashir, prin care controla până recent rețeaua energetică a Armeniei (acum în proces de naționalizare). Grupul Tashir are și investiții mari în sectorul de construcții, imobiliare, spații comerciale din Armenia. O investigație a redacției rusești independente The Insider, publicată în mai 2026, susține că Karapetian are legături cu FSB, fiindu-i atribuit un pașaport de către serviciul rus de informații în 1999²⁸. În timpul vizitei oficiale a prim-ministrului Pașinian în Rusia, înainte de alegeri, Vladimir Putin a declarat că în Armenia există „multe forțe politice care au o poziție pro-rusă” și că Rusia speră ca ele să „poată participa în aceasta muncă politică internă în timpul alegerilor”²⁹ - o referință la Karapetian, principalul oponent al lui Pașinian.

Discursul public și politic referitor la Rusia al actorilor pro-ruși este mult mai temperat decât în Republica Moldova, în lumina traumei naționale reprezentate de pierderea completă a Karabakhului în 2023 și a dezamăgirii pe scară largă în legătură cu Rusia. Prin urmare, Samvel

²⁵ Serviciul de Informații și Securitate, „Fraudele electorale constatate în cadrul alegerilor prezidențiale și a referendumului republican. Imixtiunea externă în procesele electorale din Republica Moldova”, 2025, https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Raport_SIS_Public_Interferenta_in_procesul_electoral.pdf

²⁶ ”Russia tasks its officials ‘to advance Russian interests’ in Armenia through soft power”, OC Media, 1 mai 2025, <https://oc-media.org/russia-tasks-its-officials-to-advance-russian-interests-in-armenia-through-soft-power/>

²⁷ International Partnership for Human Rights, ”Countering Foreign Influence Operations in Armenia: Building Democratic Resilience ahead of the June 2026 Elections and Beyond”, martie 2026, <https://iphronline.org/wp-content/uploads/2026/03/policy-brief-countering-foreign-influence-operations-in-armenia-building-democratic-resilience-ahead-of-the-june-2026-elections-and-beyond-2.pdf>

²⁸ Investigation suggests Karapetyan had ties to Russia’s FSB, OC Media, 20 mai 2026, <https://oc-media.org/investigation-suggests-karapetyan-had-ties-to-russias-fsb/>

²⁹ The Prime Minister of the Republic of Armenia, Nikol Pashinyan and Vladimir Putin meet, 1 aprilie 2026 <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2026/04/01/Nikol-Pashinyan-Vladimir-Putin/>

Karapetian, principalul vector al Moscovei în alegeri, evită retorica explicit pro-rusă, în timp ce susține politici care convin Rusiei: reangajarea în Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, integrarea economică cu Rusia, scepticismul față de angajamentul Uniunii Europene în regiune și pentru Armenia sau față de beneficiile economice unei apropieri de UE, care să depășească beneficiile Uniunii Eurasiatice. Funcțional, Samvel Karapetian joacă, în Armenia, rolul oligarhului Bidzina Ivanishvili în Georgia: o conductă pentru banii și interesele Moscovei.

În termeni de acțiuni concrete orchestrate de Karapetian și de partidul său, Armenia Puternică, putem vedea similitudini cu rețeaua Șor din Moldova. Astfel, Comitetul Anticorupție din Armenia a descoperit o operațiune de cumpărare de voturi în regiunea Armavir, atribuită partidului Armenia Puternică. Organizatorii au înființat un ONG numit „În felul nostru” (repetând în mod deliberat sintagma spusă de Karapetian când a fost arestat), i-au înregistrat oficial pe locuitorii locali ca angajați, le-au plătit salarii și le-au cerut să recruteze alegători pentru Armenia Puternică. Plățile suplimentare au fost deghizate în donații caritabile pentru cheltuieli medicale în perioada preelectorală, ceea ce este interzis de legislația armeană. Cinci persoane au fost arestate în martie 2026; doi candidați din partea Armeniei Puternice au fost ulterior arestați preventiv³⁰. Mai înainte, în ziua alegerilor (7 iunie), au fost emise alte șase mandate de arestare pe numele membrilor partidului, sub acuzația de cumpărare de voturi³¹.

Încercările de lovituri de stat pe care Karapetian le-ar fi orchestrat sunt tratate separat, în subsecțiunea 4.D.

B. Instrumentalizarea Bisericii

Încă de la căderea Constantinopolului în 1453, Moscova s-a văzut drept continuatoarea Imperiilor Roman și Bizantin - așa-zisa a Treia Romă - asumându-și rolul de protejare a creștinilor, și mai ales a creștinilor ortodocși din toată lumea.³² Biserica Ortodoxă Rusă și ideea de „Lume Rusă” (care nu se rezumă doar la etnicii ruși, ci și la popoarele învecinate Rusiei) au fost mereu instrumente de soft power extrem de importante, cu atât mai mult în Rusia

³⁰ "Two Strong Armenia candidates arrested in vote-buying and money laundering investigation", Public Radio of Armenia, 9 iunie 2026, <https://en.armradio.am/2026/06/09/two-strong-armenia-candidates-arrested-in-vote-buying-and-money-laundering-investigation/>

³¹ "Armenian authorities issue arrest warrant for 6 Strong Armenia candidates", OC Media, 7 iunie 2026, <https://oc-media.org/armenian-authorities-issue-arrest-warrant-for-6-strong-armenia-candidates/>

³² Rădulescu, Bogdan-George, „Spectrele Ideologice ale Expansionismului Rusesc”. Ratio et Revelatio

post-sovietică a lui Putin. Influența Bisericii Ortodoxe Ruse, susținută direct de statul și de serviciile de informații ruse este vizibilă atât în țările cu mitropolii subordonate direct Patriarhiei de la Moscova (Mitropolia Chișinăului și Întregii Moldove), cât și în cele care nu se află în comuniune cu Patriarhia de la Moscova (Biserica Apostolică Armeană³³).

Biserica Apostolică Armeană este cea mai veche și mai respectată instituție din Armenia, primul stat creștinat din lume. Biserica a rezistat și a asigurat continuitatea poporului armean chiar și în momentele când statalitatea a fost abolită. Chiar și în timpul disputelor cu guvernul Pașinian, încrederea în Biserică a rămas constantă, în jur de 80%³⁴, fiind instituția care se bucură de cea mai mare încredere din partea armenilor, peste armată sau partide politice. Conducerea Bisericii Armene a păstrat legături foarte apropiate atât cu Biserica Ortodoxă Rusă, cât și cu statul rus. Catholicos-ul Karekin al II-lea, liderul Bisericii Armene, a făcut numeroase vizite în Rusia de la înscăunarea sa, în 1999. În noiembrie 2022, după începerea invaziei la scară largă a Rusiei împotriva Ucrainei, Karekin al II-lea a fost decorat de Vladimir Putin. Apropierea nu se rezumă doar la liderul Bisericii Armene, ci coboară în ierarhia bisericească: Arhiepiscopul Ezra, fratele lui Karekin, a binecuvântat public batalionul Arbat în 2023, format din luptători din diaspora armeană din Rusia, dar și din Armenia, care luptă de partea Rusiei în Ucraina³⁵.

Apropierea dintre Biserica Armeană și statul rus reprezintă principalul motiv pentru conflictul puternic dintre Biserică și guvernul Pașinian, care a atins cote foarte ridicate înaintea alegerilor. Pașinian a intervenit direct în afacerile interne ale Bisericii, nesocotind autonomia religioasă a bisericii, consacrată în Constituție și încearcă activ înlocuirea Catholicos-ului, sugerând că acesta și alți înalți prelați sunt agenți ai serviciilor de informații rusești sau că ar da raportul acestor servicii. De partea sa, Karekin al II-lea l-a vizitat pe Karapetian la el acasă, oligarhul fiind în arest la domiciliu, pentru a-și arăta susținerea și pentru a-i mulțumi pentru apărarea Bisericii în fața mișcărilor ostile din partea lui Pașinian³⁶. Mesajul implicit al Bisericii pentru

³³ Biserica Apostolică Armeană nu recunoaște Consiliul de la Calcedon (451). Este o Biserică miafizită. Membrii Bisericii armene consideră că Isus Hristos are o singură natură, compozită, atât divină cât și omenească. Ortodocșii (dar și catolicii și protestanții) consideră că Isus Hristos are două naturi, divină și omenească, unite într-o singură persoană fără a se amesteca.

³⁴ Nanor Froundjian, "Armenians trust the church and army most, distrust politicians and media", Civilnet, 27 mai 2025, <https://civilnet.am/en/news/953366>

³⁵ Davit Gasparyan, "Russian religious networks and Armenia's church-state confrontation", Eurasianet, 26 februarie 2026, <https://eurasianet.org/russian-religious-networks-and-armenias-church-state-confrontation>

³⁶ Karekin II Visits Samvel Karapetyan Under House Arrest, aravot, 10 mai 2026, <https://en.aravot.am/2026/05/10/371526/>

armeni era să voteze pentru Armenia Puternică, condusă de Samvel Karapetian. Acțiunile guvernului în conflictul cu Biserica sunt explicate în secțiunea 6.

Folosirea bisericilor apropiate de sau subordonate ierarhic Moscovei în scopuri politice este o strategie comună întregului spațiu postsovietic creștin. În Moldova, scena religioasă ortodoxă este divizată între Mitropolia Chișinăului și Întregii Moldove (de aici încolo, Mitropolia Moldovei), subordonată Bisericii Ortodoxe Ruse (Patriarhia Moscovei) și Mitropolia Basarabiei, subordonată Bisericii Ortodoxe Române. Cele două biserici se află în competiție directă, în ultimii ani având loc o hemoragie de preoți și parohii dinspre Mitropolia Moldovei către Mitropolia Basarabiei. Totuși, mitropolia loială Moscovei are în continuare cel mai mare număr de parohii, 1300 față de 278³⁷. Deși se pretinde „independentă”, mitropolitul Vladimir, liderul Mitropoliei Moldovei a fost decorat de Vladimir Putin în 2018 și se sfătuiește cu Patriarhul Kiril, căruia i se plânge inclusiv de pierderea preoților către Mitropolia Basarabiei³⁸.

În 2024, 1116 preoți și mireni care aparțineau de Mitropolia Moldovei au plecat în pelerinaje în Rusia, finanțați de organizația „Evrazia” (Eurasia), un GONGO³⁹ al statului rus, asociat cu Ilan Șor, organizație aflată sub sancțiuni internaționale din parte UE, SUA și Regatul Unit. Evrazia derulează operațiuni de influență sub pretextul acțiunilor de promovare a culturii ruse, dar și umanitare. Potrivit SIS, pelerinajele preoților aveau ca scop convingerea acestora de a face propagandă politică pentru un vot „NU” la referendum în rândul enoriașilor, cu promisiunea plății a câte 1000 de dolari la întoarcerea în țară⁴⁰.

Pe lângă deplasările și recrutarea preoților, o investigație DFR Lab și CivilNet arată cum Evrazia a realizat acțiuni similare în Moldova și Armenia: cu ajutorul rețelei Șor, a livrat bani cash,

³⁷ Mitropolia Basarabiei, 2026, <https://mitropoliabasarabiei.md/#>

³⁸ Denis Dermenji, Mitropolia Moldovei se plânge Moscovei că pierde teren din cauza războiului dus de Rusia în Ucraina, Europa Liberă Moldova, <https://moldova.europalibera.org/a/mitropolia-moldovei-se-plange-moscovei-ca-pierde-teren-din-cauza-ra-zboiului-dus-de-rusia-in-ucraina/32646793.html>

³⁹ Bogdan Nigai, „Organizația „Evrazia”, aflată sub sancțiuni internaționale, a finanțat deplasările în Rusia ale preoților moldoveni. Mitropolia confirmă”, Moldova 1, 15 aprilie 2025, <https://moldova1.md/p/47379/organizatia-evrazia--aflata-sub-sanctiuni-internationale-a-finantat-deplasarii-e-in-rusia-ale-preotilor-moldoveni-mitropolia-confirma>

⁴⁰ „Organizația „Evrazia” și mai multe persoane afiliate oligarhului Ilan Șor, în lista de sancțiuni a Marii Britanii: „Nu vom sta cu mâinile încrucișate în timp ce Rusia subminează democrația și statul de drept”, Ziarul de Gardă, 2 aprilie 2025, <https://www.zdg.md/stiri/organizatia-evrazia-si-mai-multe-persoane-afiliate-oligarhului-ilan-sor-in-lista-de-sanctiuni-a-marii-britanii-nu-vom-sta-cu-mainile-incrucisate-in-timp-ce-rusia-submineaz/>

alimente și combustibil pentru 30.000 de pensionari din Găgăuzia⁴¹. În Armenia, Evrazia s-a concentrat în mod cinic pe livrarea de „ajutoare umanitare” către cei 100.000 de refugiați proaspăt sosiți în Armenia din Karabakh în 2023, creând chiar și pagina web *helpartsakh.ru*, în condițiile în care Rusia a vândut arme forțelor azere din calea cărora refugiații fugeau. Toate acțiunile caritabile ale Evrazia în cele două țări au fost acompaniate de o prezență foarte puternică pe rețelele de socializare, cu mii de postări care demonstau activitățile organizației, alături de hashtag-uri precum „#РоссияСВами” („Rusia e cu voi”).

C. Principalele narațiuni false răspândite

Rusia, în diversele ei încarnări, a avut un discurs colonialist și neocolonialist față de Armenia⁴² - discurs reprodus și oglindit de elitele și de societatea armeană într-o anumită măsură: Rusia a fost privită drept un protector al Armeniei, în baza credinței creștine comune, într-o regiune cu vecini musulmani, care au comis și un genocid împotriva armenilor în 1915. În perioada Uniunii Sovietice, propaganda sovietică repeta *trope*-urile popoarelor fraterne, rus și armean, precum și numeroasele „daruri” făcute de rușii sovietici armenilor, făcând referire la recunoștința pe care armenii ar trebui să o simte și să o exprime pentru Rusia etc. Atitudinea societății armene față de Rusia s-a schimbat după pierderile teritoriale dintre 2020 și 2023: trupele rusești de menținere a păcii din Karabakh nu au făcut nimic pentru a opri invazia azeră în teritoriile controlate de Republica Arțakh, nerecunoscută internațional. Mai mult, Federația Rusă a vândut arme atât Armeniei, cât și Azerbaidjanului înainte și în timpul conflictului, provocând consternare în rândul armenilor⁴³.

În perioada de dominație sovietică în Moldova, eforturile de propagandă și de inginerie socială ale Moscovei s-au concentrat pe consolidarea unei identități „moldovenești” și pe crearea limbii „moldovenești”, distincte de cea română, ca instrument de separare și dominație geopolitică a Moldovei de România și de un potențial spațiu european⁴⁴, în timp ce limba rusă era limba de

⁴¹ From Chisinau to Yerevan: How Russia's Evrazia brought its Moldova playbook to Armenia, DFR Lab & CivilNet, 5 iunie 2026, <https://dfrlab.org/2026/06/05/from-chisinau-to-yerevan-how-russias-evrazia-brought-its-moldova-playbook-to-armenia/>

⁴² Edgar Vardanyan, Mikayel Zolyan, "Discourse of Russian colonialism regarding Armenia", Friedrich Naumann Foundation for Freedom, 18 December 2024, <https://www.freiheit.org/south-caucasus/discourse-russian-colonialism-regarding-armenia>

⁴³ Main supplier of weapons to Armenia and Azerbaijan was Russia: Official of the Russian Foreign Ministry is lying, Fact Investigation Platform, 15 februarie 2023, <https://fip.am/en/37481>

⁴⁴ Octavian Țîcu, Homo Moldovanus Sovietic. Teorii și practici de construcție identitară în R(A)SSM (1924-1989), 2019, Editura ARC

comunicare de factor, asemenea tuturor republicilor sovietice. După victoria Maiei Sandu și PAS în alegeri, a fost adoptată o lege de punere în acord a Constituției cu Declarația de Independență (nu a fost considerată o modificare constituțională), potrivit căreia limba oficială a Republicii Moldova este română, iar referirile la limba „moldovenească” au fost eliminate.

Prin urmare, propaganda rusă în Moldova, o țară mult mai avansată în parcursul său european și cu șanse reale de aderare în viitorul apropiat, se axează mai mult pe propaganda identitară și pe pericolul imaginat al interzicerii limbii ruse⁴⁵. Cetățenii moldoveni sunt avertizați că integrarea în UE sau relații mai apropiate cu Bucureștiul înseamnă ștergerea identității specifice moldovenești și lichidarea statalității, fiind repetată teza unirii cu România, îngrijorătoare pentru cetățenii moldoveni pro-ruși, dar și pentru populația din Găgăuzia și Transnistria⁴⁶.

În Armenia, după ce premierul Pașinian s-a transformat în candidatul „păcii”, sugerând că opoziția pro-rusă, mai critică la adresa Azerbaidjanului, ar aduce războiul pe teritoriul recunoscut internațional al Armeniei, canale de Telegram asociate propagandei Kremlinului au început să publice scenarii în care pivotul spre Vest al Armeniei ar fi, de fapt, primul pas înspre „ucrainizarea” Armeniei⁴⁷. Astfel, despărțirea de aliatul tradițional al Armeniei, Rusia, ar fi o încercare a Vestului/Ucrainei de a crea „un al doilea front” în Armenia, care să distragă atenția Moscovei de la războiul din Ucraina.

În ambele țări sunt răspândite narațiuni false despre dispariția „valorilor tradiționale” prin apropierea de Occidentul „decadent”, un instrument comun din arsenalul Kremlinului, folosit în general în confruntările sale cu UE și SUA⁴⁸. Liderii care susțin apropierea de Vest (Pașinian și Sandu) sunt portretizați drept imorali și corupți și ca luptând împotriva familiei și credinței creștine, dar și ca avocați înfocați ai drepturilor persoanelor LGBT. Aderarea/apropierea de UE

⁴⁵ Tarlapan Octav, „Falsurile lansate de propaganda de la Tiraspol: „Limba rusă va fi interzisă, iar pensiile vor scădea la 800 de lei”. Noi sperietori despre reintegrarea Republicii Moldova”, Cotidianul Md, 16 iunie 2026,

<https://cotidianul.md/33076/falsurile-lansate-de-propaganda-de-la-tiraspol-limba-rusa-va-fi-interzisa-iar-pensiile-vor-scadea-la-800-de-lei-noi-sperietori-despre-reintegrarea-republicii-moldova/>

⁴⁶ „Unirea Moldovei cu România, ținta dezinformării”, Moldova 1, 27 ianuarie 2026,

<https://www.facebook.com/watch/?v=1602537920777921>

⁴⁷ <https://dfrlab.org/2025/12/23/kremlin-originated-campaigns-target-armenia-with-ukrainization-narrative/>

⁴⁸ Timothy Snyder, The Road to Unfreedom, 2018, Vintage

ar însemna și obligativitatea căsătoriilor persoanelor de același sex⁴⁹ sau interzicerea Mitropoliei Moldovei⁵⁰.

D. Alte încercări de destabilizare

În februarie 2023, autoritățile ucrainene și moldovene au descoperit un presupus complot rusesc de a răsturna guvernul de la Chișinău. Sabotori susținuți de Rusia, cu pregătire militară în Rusia, Muntenegru, Belarus și Serbia, deghizați în civili, urmau să intre în Moldova să organizeze atacuri violente asupra instituțiilor statului, să ia ostatici și să incite tulburări de masă ca acoperire pentru instalarea unui guvern marionetă. Odată intrați în țară, puciștii ar fi fost ajutați și de elemente interne, cu legături cu rețeaua Șor⁵¹. Poliția moldovenească s-a infiltrat în rețea și a arestat șapte persoane și a fost refuzată intrarea în țară pentru 182 de cetățeni străini.

În Armenia, în iunie 2025, Serviciul Național de Securitate a anunțat că a dejuat o tentativă similară de destabilizare - de data aceasta organizată în jurul conflictului stat-biserică dintre guvernul Pașinian și Biserica Apostolică Armeană. NSS l-a arestat pe arhiepiscopul Bagrat Galstanian, care condusese protestele antiguvernamentale din 2024, și pe alte 14 figuri ale opoziției, susținând că Galstanian organizase aproximativ 1.000 de adepți - în principal foști soldați și ofițeri de poliție - în grupuri de grevă însărcinate cu blocarea drumurilor, închiderea internetului și asaltarea instituțiilor statului. Perchezițiile la domiciliile suspectilor ar fi scos la iveală arme și explozibili. Samvel Karapetian a fost arestat în aceeași operațiune, sub acuzația de a fi cerut public acapararea puterii⁵². Ambele guverne au respins afirmațiile opoziției conform cărora arestările au fost motivate politic, iar în ambele cazuri Kremlinul a numit acuzațiile nefondate⁵³.

⁴⁹ FAKE NEWS: UE condiționează aderarea Republicii Moldova de legalizarea căsătoriilor între persoanele de același sex, Veridica, 29 decembrie 2022, <https://www.veridica.ro/fake-news-dezinformare-propaganda/fake-news-ue-conditioneaza-aderarea-republicii-moldova-de-legalizarea-casatoriilor-intre-persoanele-de-acelasi-sex>

⁵⁰ FAKE NEWS: Aderarea la UE înseamnă distrugerea Bisericii Ortodoxe, Veridica, 1 mai 2026, <https://www.veridica.ro/fake-news-dezinformare-propaganda/fake-news-aderarea-la-ue-inseamna-distrug-erea-bisericii-ortodoxe>

⁵¹ Alex Damian, „Încercare de lovitură de stat la Chișinău? Nici măcar nu mai privim cu atenție și îngrijorare”, HotNews, 14 februarie 2023, <https://hotnews.ro/ncercare-de-lovitura-de-stat-la-chisinau-nici-macar-nu-mai-privim-cu-atenție-si-ngrijorar-e-81591>

⁵² Lucy Papachristou, Armenia arrests archbishop over alleged coup plot, Reuters, 25 iunie 2025, <https://www.reuters.com/world/armenia-arrests-archbishop-over-alleged-coup-plot-2025-06-25/>

⁵³ George Costiță, „Rusia neagă planul de destabilizare a Rep. Moldova: „Noi nu ne amestecăm în afacerile interne ale altor țări”, Europa Liberă România, 14 februarie 2023 <https://romania.europalibera.org/a/rusia-neaga-lovitura-de-stat-republica-moldova/32270735.html>

5. Reducerea dependențelor de Rusia în contexte diferite. Integrare europeană versus politică externă multivectorială

Atât Armenia, cât și Moldova, sunt într-un proces de reducere a dependențelor comerciale, economice și energetice față de Rusia, dar cu scopuri diferite. Moldova se concentrează pe aderarea la Uniunea Europeană, o perspectivă tot mai probabilă, având în vedere deschiderea negocierilor de aderare, în timp ce Armenia urmărește o nouă politică, de diversificare a parteneriatelor sale regionale și de *engagement* cu vecinii săi direcți, Turcia și Azerbaidjan, dar și cu SUA și UE, după rezolvarea prin forță și în favoarea părții azere a disputei asupra Karabakh-ului⁵⁴. Deocamdată, Armenia nu are perspective pentru aderare la UE, aspect recunoscut de guvernul Pașinian⁵⁵.

Fiind în puncte diferite în procesul de reducere a dependențelor, pârgghiile Rusiei sunt mai puternice și mai influente în Armenia decât în Republica Moldova. Pentru Moldova, când vine vorba de comerț, exporturile către Rusia au scăzut de la 10,6% din total în 2018, la doar 2,75% în 2024, potrivit Observatorului Complexității Economice⁵⁶. De la al treilea cel mai important partener comercial, Rusia a ajuns pe locul 9, sub Bulgaria. Valoarea exporturilor către Rusia s-a redus și ea cu aproape două treimi, de la 345 de milioane de dolari în 2018, la 118 milioane în 2024. Mai mult, Moldova și-a redus deficitul comercial cu Rusia de la 216 milioane de dolari în 2018, la 90 de milioane în 2024. Dacă adunăm exporturile către toate statele membre UE, ajungem la 2,39 miliarde de euro, adică 67,3% din totalul valorii exporturilor moldovenești. Din 2016, Moldova beneficiază de o Zonă de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA), care înseamnă acces pe piața europeană fără taxe vamale. Prin urmare, strategia clasică rusă de a bloca exporturi vitale pentru economia moldovenească, precum vinurile, invocând nerespectarea standardelor fito-sanitare, nu mai are impact.

În Armenia, relația comercială cu Rusia e mult mai complexă, mai adâncă, și mutual-benefică. Comerțul extern al Armeniei a „explodat” după începerea invaziei pe scară largă a Ucrainei de către Rusia și aplicarea de sancțiuni vestice împotriva Federației Ruse. Armenia, asemenea Kazahstanului, a devenit o poartă de intrare a bunurilor în Rusia. Firme care nu mai puteau

⁵⁴ Irina Neagu, "A New Connectivity Hub. Armenia finds itself at the crossroads of Europe and Asia" German Marshall Fund of the United States, 1 iunie 2026, <https://www.gmfus.org/news/new-connectivity-hub>

⁵⁵ Prime Minister Nikol Pashinyan's speech at the European Parliament, 11 martie 2026,

<https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2026/03/11/Nikol-Pashinyan-Speech/>

⁵⁶ <https://oec.world/en/profile/country/arm>

face comerț direct cu Rusia și-au deschis subsidiare și depozite în Armenia, produsele fiind apoi vândute mai departe în Rusia. Drept urmare, valoarea totală a exporturilor armene a crescut simțitor dar artificial, de la 3,1 miliarde de dolari în 2018 (similar cu Moldova, având populații similare), la 13,4 miliarde în 2024. În sens invers, Rusia exportă mult (mai ales aur) prin intermediul Armeniei, către clienți bogați din Golf. Când vine vorba de economia locală, aceasta era oricum obișnuită cu exportul către Rusia: în general fructe și legume, băuturi alcoolice. Repetând scenariul moldovean din anii 2010, Rusia a suspendat tocmai aceste importuri înaintea alegerilor, pe motiv de nerespectare a standardelor fito-sanitare, având intenția să lovească economic tocmai în acele circumscripții rurale unde Pașinian este popular⁵⁷.

Când vine vorba de energie, Moldova s-a detașat de importurile de energie din Rusia, după criza energetică din 2024 - 25. Moldova a fost multă vreme dependentă de electricitatea produsă la termocentrala Cuciurgani, aflată sub controlul forțelor separatiste transnistrene pro-ruse, care funcționa pe bază de gaz gratuit rusesc. În 2024-25, livrarea de gaze rusești către Transnistria s-a oprit, aruncând și Republica Moldova într-o criză energetică, într-o încercare a Moscovei de a aplica presiune pe societatea moldovenească, mai ales în contextul electoral al alegerilor parlamentare, și după ce tabără pro-europeană câștigase la referendumul din toamna lui 2024. După criza, Moldova s-a orientat spre importuri din România și UE, beneficiind de pe urma conectării la Rețeaua Continentală Europeană (CESA), dar și înspre surse regenerabile, care a ajuns să reprezinte chiar 70% din totalul de energie electrică consumată în Moldova în unele zile⁵⁸.

Deși Armenia beneficiază de pe urma centralei nucleare Metsamor, care produce aproximativ 18% din necesarul de energie al țării⁵⁹, aceasta va necesita în curând lucrări de re tehnologizare. În rest, Armenia este dependentă de importuri mai ales de gaze naturale, 80% din care vin din Rusia. Ministerul rus al energiei a amenințat, pe 27 mai, înaintea alegerilor, că dacă eforturile de apropiere față de Uniunea Europeană continuă, Rusia va fi obligată să revizuiască termenii unui acord din 2013 prin care livrările de gaze naturale, produse petroliere și diamante se fac fără

⁵⁷ Alexander Atasuntsev, Will Russia–Armenia Relations Improve Following Pashinyan’s Re-Election?, Carnegie politika, 11 iunie 2026, <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2026/06/russia-armenia-post-election>

⁵⁸ Ministerul Energiei al Republicii Moldova, „Astăzi, Republica Moldova demonstrează că poate fi mai independentă energetic ca niciodată”, 26 mai 2026, <https://www.facebook.com/MinisterulEnergieiRM/posts/ast%C4%83zi-republica-moldova-demonstreaz%C4%83-c%C4%83-poate-fi-mai-independent%C4%83-energetic-ca-/977526061939705/>

⁵⁹ <https://www.iea.org/countries/armenia/energy-mix>

taxe vamale, iar Armenia ar putea fi forțată să plătească penalități⁶⁰. Șantajul energetic este o armă folosită de Rusia în ambele cazuri, dar putem observa că Moscova a fost mai rezervată în privința Armeniei decât a Moldovei, semn că înțelege că o potențială aderare a Armeniei la UE este îndepărtată, dar și că trebuie să ajungă la un modus vivendi cu prim-ministrul Pașinian, câștigătorul clar al alegerilor parlamentare din 7 iunie.

6. Impactul războiului hibrid asupra calității democrației. Este democrația militantă justificată?

Războiul hibrid aduce în centrul dezbaterii dileme politice nerezolvate până astăzi - de la paradoxul toleranței enunțat de Popper până la limitele democrației „defensive” sau „militante” teoretizate la finele anilor '30 de Karl Loewenstein. Întrebări legate de limitele rezonabile ale discursului public și excluderea mișcărilor politice antidemocratice din sfera publică au reapărut în democrații consolidate precum Germania, unde mișcări neonaziste sunt în ascensiune, în state despre care se poate argumenta că abia au finalizat tranziția, ca România, care au anulat alegerile prezidențiale, dar mai ales în democrații hibride (sau patronale) care doresc să adere la Uniunea Europeană.

La cele din urmă ne vom uita în această secțiune, cu precădere la Moldova și Armenia. Desigur, nu avem pretenția de a tranșa dezbaterile aici și acum. Totuși, credem că este important ca dincolo de instrumentele Federației Ruse și entuziasmul elitelor europene care susțin, aproape fără rezerve, orice măsură care are scopul de a menține cursul pro-european, să discutăm despre efectele mai puțin mediatizate ale ieșirii din sfera de influență rusească și realizarea reformelor necesare aderării la Uniunea Europeană. Astfel, prima întrebare este dacă a existat un cost asociat respingerii ingerințelor rusești în cele două state. Pentru a verifica acest aspect folosim indicele democrației liberale calculat de V-dem.⁶¹ Am ales să folosim indicele V-dem pentru că acesta este un instrument comprehensiv, care se bazează pe o definiție maximalistă a democrației, și care este mai sensibil la schimbările care țin de regimul libertăților individuale, independența justiției ori corectitudinea proceselor electorale față de alți indici.

⁶⁰ Russia reportedly threatens to end tax-free gas exports to Armenia if EU path continues, OC Media, 27 mai 2026
<https://oc-media.org/russia-reportedly-threatens-to-end-tax-free-gas-exports-to-armenia-if-eu-path-continues/>

⁶¹ <https://www.v-dem.net/>

Astfel, analizând cele două cazuri, observăm că putem vorbi de un tipar: o creștere semnificativă în calitatea democrației imediat după destructurarea regimurilor patronale urmată de o degradare notabilă a democrației din cele două state. În Moldova, remarcăm începând cu 2018/2019, începutul conjuncturi favorabile care a dus la destructurarea regimului Plahotniuc o creștere în calitatea democrației, aceasta atingând apogeul în 2022.

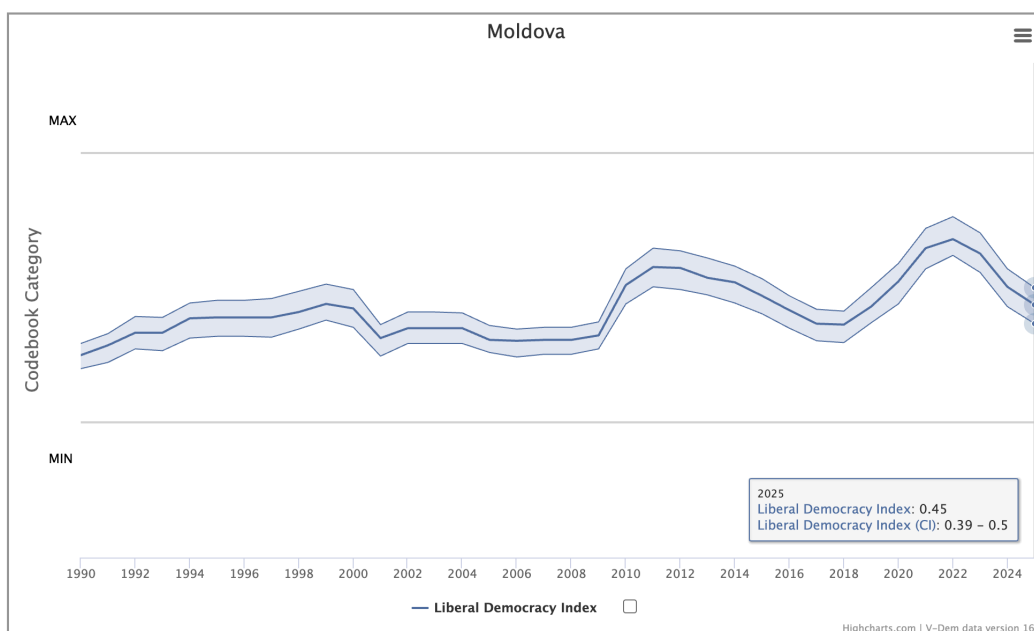

Figura 4. Indicele V-dem al democrației liberale pentru Moldova, 1990 - 2025

Momentul 2022 poate fi asociat cu primul an de guvernare PAS și parteneriat între Președinta Republicii Moldova și Guvern, respectiv Parlament, unde PAS obținuse majoritatea în 2021. Este important de notat și faptul că în perioada 2020-2022, interval în care pandemia Covid-19 a forțat statele din întreaga lume să restrângă libertățile individuale în favoarea protejării sănătății publice, nu se înregistrează un declin în indicele democrației liberale. În schimb, începând cu anul 2022, acesta începe să scadă anual, așa cum reiese din Figura 4. Explicațiile sunt multicauzale, dar argumentăm că principala cauză ține de măsurile luate de Republica Moldova pentru a combate acțiunile hibride ale Federației Ruse, măsuri detaliate în această secțiune.

În cazul Armeniei putem să observăm o traiectorie similară. După o îmbunătățire a calității democrației imediat după Revoluția de Catifea din 2018, din 2019 calitatea democrației scade anual, în toate rapoartele V-dem, în ciuda orientării pro-europene și democratice a partidului

Contractul Civil. Evoluția indicelui democrației poate fi observată în Figura 5.

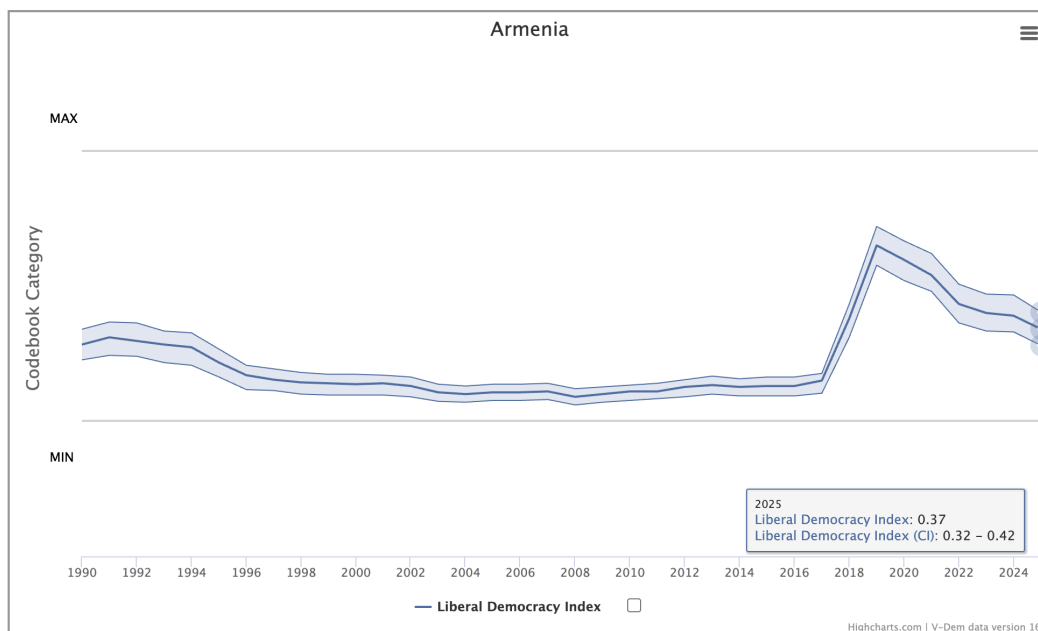

Figura 5. Indicele V-dem al democrației liberale pentru Armenia, 1990 - 2025

Similar cu Moldova, regresul democratic poate fi pus pe seama măsurilor „defensive” luate de guvernele Pașinian pentru a de-oligarhiza țara și a reseta relațiile cu Federația Rusă, dar și de criza reprezentată de războaiele cu Azerbaidjan din 2020 - 2023. Astfel, putem vorbi de măsuri pe care observatorii le pot cataloga ca fiind necesare și dorite de către populație, dar în același timp antidemocratice sau iliberale. Pentru a înțelege mai bine provocările la care sunt supuse guvernele și mișcările care succed guvernării autoritare sau care se bazează pe rețele informale, patronale, aducem în sprijinul argumentației noastre cadrul teoretic al „trilemei iliberale” propus de Stanley Bill și Ben Stanley⁶². Autorii susțin că provocarea mișcărilor reformatoare este adoptarea unor măsuri care să fie simultan rapide, eficiente și legale. Liderii politici reformatori sunt astfel forțați să aleagă oricare două variante, dar niciodată trei. Spre exemplu, reformele legale și rapide sunt rareori eficiente în a rezolva probleme adânci, iar reformele eficiente și legale sunt lente, iar răbdarea electoratului este limitată.

⁶² Bill, S., & Stanley, B. (2025). Democracy after illiberalism: A warning from Poland. *Journal of Democracy*, 36(3), 16–32. <https://doi.org/10.1353/jod.2025.a964585>

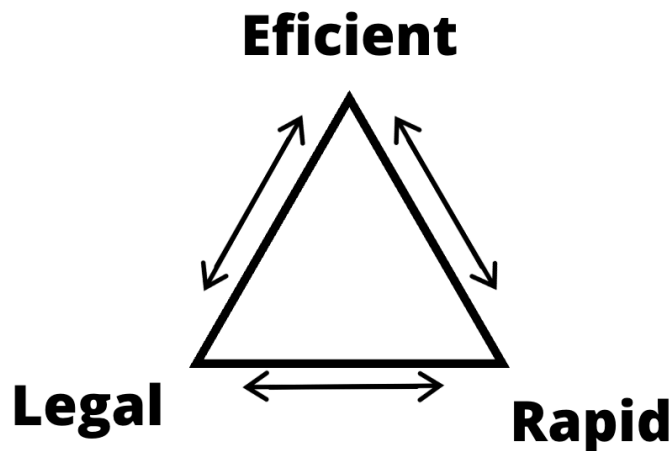

Figura 6. Trilema post-iliberală, bazat pe cadrul teoretic construit de Bill, S., & Stanley, B. (2025)

Cei doi se uită la cazul polonez, dar considerăm că acest cadru teoretic este util în a explica trilema cu care se confruntă mișcări precum PAS și Contractul Civil, amândouă fiind nevoite să se lupte cu capcanele instituționale lăsate moștenire de administrațiile patronale și cu ingerințele străine care se folosesc de aceste vulnerabilități instituționale pentru a eroda forțele democratice. În Uniunea Europeană, există o presiune suplimentară de a respecta criteriul de legalitate, UE punând accent pe respectarea statului de drept (inclusiv prin mecanisme precum rapoartele anuale privind statul de drept). Prin discurs, dar și prin prezența acestor rapoarte, se creează presiune și o serie de norme care, odată încălcate, intervin costuri reputaționale mari. În cazul țărilor care au ca obiectiv aderarea la UE, există presiunea condiționalităților și negocierilor de aderare, dar în ceea ce privește lupta cu ingerințele rusești și corupția, elitele europene au flexibilizat liniile roșii, ferindu-se să critice măsuri cu legalitate îndoielnică, guvernele din cele două state alegând măsuri și reforme mai degrabă rapide și eficiente pentru a accelera apropierea de UE și a reduce vulnerabilitățile structurale. Comisia „geopolitică” von der Leyen și evoluțiile internaționale au subordonat extinderea rațiunilor geopolitice și de securitate, respectarea statului de drept și a standardelor democrației liberale fiind mai puțin importante.

Multe astfel de măsuri au fost justificate și prin evocarea conceptului de democrație „militantă” sau „defensivă”. Cadrul teoretic oferit de Stanley Bill și Ben Stanley este așadar complementat

de o tradiție academică cu rădăcini în anii '30 care oferă justificări suplimentare pentru măsurile iliberale luate în numele protejării integrității proceselor democratice. Astfel, putem defini democrația militantă ca „ideea unui regim democratic care este dispus să adopte măsuri preventive, aparent (prima facie) iliberale, pentru a-i împiedica pe cei care urmăresc subminarea democrației prin mijloace democratice să distrugă regimul democratic”⁶³. În cazul democrațiilor patronale, de multe ori capturarea proceselor de decizie sau favorizarea interesului unor privați în dauna celui public are loc adesea prin mijloace democratice și legale, statul fiind capturat din interior. Astfel, pentru a destructura aceste rețele și ar închide posibilitatea subminării democrației de către interese străine care converg cu cele naționale, cum este cazul oligarhilor apropiați de Federația Rusă, state precum Moldova și Armenia au împrumutat instrumente din tolba democrației militante.

Spre exemplu, în Moldova, menționăm măsurile de suspendare a licențelor a șase⁶⁴ televiziuni deținute sau asociate cu oligarhul Ilan Șor și Partidul Socialiștilor din Republica Moldova, amândouă fiind considerate vectori de influență rusească. Suspendarea din 2022 a fost decisă de Comisia pentru Situații Excepționale și a fost justificată ca fiind „în scopul protejării spațiului informațional național și prevenirii riscului de dezinformare prin răspândirea informațiilor false sau a tentativelor de manipulare a opiniei publice, având la bază lista persoanelor fizice și juridice supuse sancțiunilor internaționale”. Apoi, până în toamna anului 2023, au fost închise încă șase televiziuni, iar majoritatea PAS a votat legislație care permite închiderea definitivă a celor 12 televiziuni închise temporar. În 2025 au mai fost închise cinci posturi. Alături de cele 17 posturi TV au mai fost închise sute de site-uri de știri acuzate că ar răspândi dezinformare și propagandă rusească cu scopul de a destabiliza țara^{65 66 67}.

Moldova a adoptat, de asemenea, amendamente la Codul Electoral în regim de urgență înainte de alegerile din 2024 și 2025 cu scopul de a interzice participarea unor partide la procesul electoral. Aceste partide (Partidul Șor în 2023 și partidele-satelit din blocul Victoria în 2025) asociate cu oligarhul Șor sau acuzate că ar avansa agenda Federației Ruse, au fost interzise și

⁶³Müller, J.-W. (2012). Militant democracy. In M. Rosenfeld & A. Sajó (Eds.), *The Oxford handbook of comparative constitutional law* (pp. 1253–1269). Oxford University Press, p. 1253

⁶⁴<https://www.digi24.ro/stiri/externe/moldova/republica-moldova-interzice-televiziunile-de-propaganda-rusa-2186733>

⁶⁵<https://romania.europalibera.org/a/republica-moldova-a-blocat-pesto-20-de-site-uri-media-rusesti/32653233.html>

⁶⁶<https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/cele-pesto-70-de-pagini-web-blocate-de-sis-pentru-perioada-starii-d-e-urgenta-nu-scapa-de-interdictie/>

⁶⁷ <https://moldova1.md/p/58075>

nu au putut candida la alegerile locale, prezidențiale sau parlamentare.

Măsurile menționate anterior au fost criticate de organizațiile internaționale și au contribuit la retrogradarea Moldovei nu numai în indicii V-dem, dar și în indicele democrației realizat de The Economist Intelligence Unit. De pildă, Amnesty International vorbește în raportul din 2025 despre aceste deficiențe: *„Pe lângă adoptarea rapidă a unor noi legi controversate, guvernul continuă să se bazeze pe o legislație anterioară, excesiv de restrictivă și formulată vag (...) Pe lângă adoptarea rapidă a unor noi legi controversate, guvernul continuă să se bazeze pe o legislație anterioară, excesiv de restrictivă și formulată vag, care interzice diseminarea dezinformării, fără a defini clar termenul...”*⁶⁸. În același timp, organizația Reporteri fără frontiere remarcă aspecte similare în raportul pe anul 2026: *„După decembrie 2023, când a fost ridicată starea de urgență impusă din cauza invaziei la scară largă a Ucrainei vecine de către Rusia, autoritățile au modificat prevederile legale care permiteau suspendarea mai multor canale de televiziune fără o transparență suficientă a procesului decizional.”*⁶⁹

Tensiunea dintre standardele democratice și nevoia de a apăra democrația în fața ingerințelor străine este subliniată chiar de către experți locali: *„Măsurile defensive pe care o democrație de frontieră este obligată să le ia împotriva unei agresiuni hibride susținute cum ar fi restricții împotriva partidelor finanțate ilegal din străinătate, amendamente de urgență la Codul Electoral sunt citite de metodologia agregată ca „deteriorări” la pilonii pluralismului, chiar și atunci când sunt, în esență, acte de autoapărare democratică. Este un punct orb al metodologiei, pe care chiar raportul din 2024 îl recunoaște implicit, dar nu îl rezolvă. Aceeași problemă apare și în alte indexuri”*⁷⁰.

Similar, în Armenia, notăm două exemple care se pot înscrie în sfera trilemei post-iliberale și a democrației defensive. Spre exemplu, autoritățile din subordinea guvernului liberal de la Erevan au efectuat o serie de arestări împotriva rețelelor patronal-clientelare acuzate de legături cu Rusia, cel mai sonor nume fiind oligarhul Karapetian, oponentul premierului Pașinian. Arestarea a avut loc în contextul unei dispute între premierul Pașinian și Biserica Apostolică Armeană descrisă în secțiunile anterioare. După o serie de declarații în apărarea Bisericii, Karapetian a

⁶⁸<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2025/11/moldova-fragile-media-challenged-by-vague-laws-undo-e-sanctions-and-harassment/>

⁶⁹ <https://rsf.org/en/country/moldova>

⁷⁰<https://tv8.md/2026/04/09/indexul-democrației-2025-moldova-e-retrogradată-la-regim-hibrid-explicatia-cu-punctul-orb/300607>

fost arestat, iar vila sa din Erevan a fost supusă unei percheziții⁷¹. La doar ore după arestarea lui Karapetian, premierul Pașinian a anunțat naționalizarea rețelei naționale de energie, proces pe care l-a și început curând după acel moment. Grupul deținut de Karapetian a contestat acțiunea la Institutul de Arbitraj al Camerei de Comerț de la Stockholm. Institutul a cerut oprirea procedurii până la soluționarea speței, dar guvernul de la Erevan a ignorat cererea.⁷² În preajma alegerilor din iunie 2026, mai mulți membri ai opoziției pro-ruse au fost arestați pe fondul acuzațiilor de infracțiuni electorale și ingerințe străine. După alegeri, arestările au continuat, iar organizațiile internaționale cu mandat de monitorizare a procesului electoral au concluzionat că au existat alegeri reale și oneste, dar că asupra alegerilor a planat suspiciunea de „justiție selectivă”.⁷³ În fine, însuși conflictul cu Biserica Apostolică Armeană a fost marcat de derapaje în discursul public și accentuarea polarizării și dublată de amenințări voalate la adresa opoziției, care ar trebui să fie „aruncată în beciurile Serviciului Național de Securitate”.⁷⁴

În cazul Armeniei, la fel ca în Moldova, există motive serioase și legitime pentru care guverne liberale ar dori reducerea influenței oligarhilor care patronau regimurile din cele două state. Oligarhii și regimurile corupte sunt atât vulnerabilități interne, structurale, care afectează buna funcționare a statului și integritatea proceselor democratice, cât și actori care, așa cum am arătat în secțiunile anterioare, servesc intereselor străine și sunt instrumentalizați de Federația Rusă. Totodată, eliminarea vulnerabilităților necesită adesea măsuri excepționale și considerate chiar iliberale după standardele setate de organizațiile internaționale și ale Uniunii Europene. Democrația defensivă a fost criticată constant, iar aplicarea sa este un subiect de controversă atât în democrațiile avansate, cât și în cele aflate în tranziție.

Criticile se pot grupa în două mari direcții: arbitrarul și ineficiența^{75 76}. În primul rând, principala critică adusă măsurilor defensive sunt legate de arbitrarul inserat în decizia politică. Pericolul nu rezidă direct în necesitatea de a proteja democrația prin măsuri excepționale. Nimeni nu contestă că, uneori, unii jucători trebuie excluși pentru a salva jocul însuși. Totuși, costurile

⁷¹ <https://www.azatutyun.am/a/33446711.html>

⁷² <https://www.azatutyun.am/a/33594076.html>

⁷³ <https://abcnews.com/International/wireStory/armenias-opposition-faces-arrests-contests-ruling-partys-election-134037550>

⁷⁴ <https://oc-media.org/pashinyan-apologises-to-the-public-for-insulting-church-and-opposition/>

⁷⁵ Invernizzi Accetti, C., & Zuckerman, I. (2017). What's wrong with militant democracy? *Political Studies*, 65(1_suppl), 182-199

⁷⁶ Stahl, R. M., & Popp-Madsen, B. A. (2022). Defending democracy: Militant and popular models of democratic self-defense. *Constellations*, 29, 310–328.

morale/normative ale unor astfel de măsuri sunt adesea compensate de caracterul lor temporar și de circumstanțele strict delimitate în care statele le pot invoca. Problema apare însă în altă parte: definirea a ceea ce constituie o amenințare la adresa ordinii democratice sau constituționale rămâne, inevitabil, un act arbitrar⁷⁷. Tocmai de aceea este imposibil să se stabilească dinainte un set precis de măsuri militante și să se formuleze o regulă generală aplicabilă tuturor situațiilor. Or, într-o democrație, un asemenea arbitrar este inadmisibil.

În al doilea rând, măsurile sunt adesea ineficiente. În esența ei, democrația militantă pornește de la o viziune profund elitistă asupra guvernării⁷⁸: convingerea că poporul nu este pe deplin capabil să se autoguverneze și că, prin urmare, are nevoie de o elită care să vegheze asupra limitelor jocului politic. Din această neîncredere decurge intervenția clasei politice, care își asumă dreptul de a scoate în afara legii anumite forme de exprimare politică. Numai că sentimentele colective nu pot fi abolite prin lege: interzise pe o cale, ele își găsesc invariabil alte canale de manifestare, poate chiar mai radicală. Există însă și o variantă mai temperată a acestei doctrine, orientarea neo-militantă, care tratează interdicțiile și barierele juridice cu o rezervă considerabil mai mare. Ea le admite doar ca măsuri temporare și le rezervă exclusiv acelor partide și persoane vinovate de încălcări deosebit de grave ale normelor democratice, severitatea răspunsului fiind menită să crească pe măsură ce actorii respectivi se apropie efectiv de putere. O ilustrare a acestei logici o oferă chiar Curtea Constituțională Federală a Germaniei (Bundesverfassungsgericht), un spațiu în care tradiția militantă este veche și influentă, atunci când a refuzat să interzică partidul NPD, pe motiv că acesta nu avea nicio șansă reală de a-și duce la îndeplinire obiectivele anticonstituționale.

În fine, problema în statele care sunt în proces de consolidare a democrației este și precedentul. Odată utilizate instrumentele democrației defensive, ele pot fi reutilizate de către opoziția iliberală, profitând tocmai de arbitrarul și definițiile vagi inerente măsurilor militante, pentru a elimina actori politici liberali/reformatori. Astfel, provocările cele mai mari ale guvernelor liberale din aceste state rămâne calibrarea reacției la ingerințele străine și capcanele instituționale moștenite pentru a evita crearea unor precedente periculoase și, desigur, de partea instituțiilor internaționale, calibrarea instrumentelor retorice și a condiționalităților pentru a

⁷⁷ Invernizzi Accetti, C., & Zuckerman, I. (2017). What's wrong with militant democracy? *Political Studies*, 65(1_suppl), 182-199

⁷⁸ Stahl, R. M., & Popp-Madsen, B. A. (2022). Defending democracy: Militant and popular models of democratic self-defense. *Constellations*, 29, 310–328.

nu recompensa derapaje democratice, dar păstrând înțelegerea pentru un context complicat care necesită rezolvarea unor trileme.

7. Concluzii

Comparația dintre Moldova și Armenia confirmă, pe de o parte, că Federația Rusă desfășoară un manual de operațiuni hibride relativ standardizat în fostele republici sovietice și, pe de altă parte, că eficacitatea acestuia este profund condiționată de contextul local - de arhitectura dependențelor economice, de percepțiile istorice față de Moscova și de disponibilitatea unor vectori interni credibili. Instrumentele utilizate sunt similare: oligarhi cu legături directe cu Kremlinul, instrumentalizarea instituțiilor religioase, campanii de dezinformare care exploatează anxietăți identitare și de securitate, șantaj energetic și comercial, tentative de destabilizare violentă. Rezultatele, însă, diferă.

În Moldova, capacitatea Rusiei de interferență a scăzut structural. Decuplarea comercială și energetică de Rusia, perspectiva concretă de aderare la Uniunea Europeană, sprijinul masiv al României și ancorarea în spațiul european au redus dramatic pârghiile disponibile Moscovei. Rețeaua Șor, deși masivă și bine finanțată - cu peste 130.000 de persoane cooptate și bugete de sute de milioane de dolari, nu a reușit să împiedice victoria PAS, confirmând că banii nu pot compensa absența unui mesaj care să rezoneze cu majoritatea electoratului. Tabăra pro-rusă obține în continuare aproximativ o treime din voturi, semn că diviziunile societale nu dispar; ele se erodează lent, pe măsura avansării pe traiectoria europeană.

Armenia se află într-un moment de redefinire strategică mai degrabă decât pe o traiectorie de integrare europeană clară. Pierderea Karabakh-ului în 2023 a produs o ruptură psihologică și strategică față de Rusia, care nu și-a onorat obligațiile de alianță în cadrul OTSC. Armenia nu s-a transformat peste noapte în stat candidat la aderare, nici nu avea cum și nici Erevanul nu o pretinde, ci a creat spațiu pentru o politică externă multivectorială, în care relațiile cu UE, SUA, Turcia, Azerbaidjan și alții sunt recalibrate. Capacitatea Rusiei de a influența alegerile din Armenia este limitată de această dezamăgire colectivă, reflectată și în sondajele de opinie. Totuși, dependența energetică față de gazele rusești și comerțul de reexport post 2022 constituie vulnerabilități, dar și beneficii reale pentru Armenia, pe care Moscova nu ezită să le transforme în instrumente de presiune.

Ambele cazuri ilustrează că victoria partidelor pro-reformă/pro-europene în alegeri nu este echivalentă cu o democratizare ireversibilă. Datele V-dem arată un tipar îngrijorător de convergent: o îmbunătățire a calității democratice imediat după înlăturarea regimurilor patronale, urmată de un regres anual, inclusiv în perioadele în care aceleași partide democratice dețin puterea. Explicația rezidă în trilema post-iliberală teoretizată de Bill și Stanley: guvernele reformatoare, confruntate simultan cu capcanele instituționale moștenite și cu ingerințe externe, sunt forțate să aleagă între rapiditate, eficiență și legalitate - dar niciodată toate trei. Măsurile de urgență justificate de necesitatea combaterii războiului hibrid tind să erodeze tocmai normele pe care aceste guverne pretind că le apără.

Pentru Uniunea Europeană și partenerii occidentali, lecțiile acestor două cazuri sunt nuanțate. Sprijinul față de Moldova și Armenia este legitim și necesar; dar un sprijin necondiționat față de orice măsură a guvernelor aflate pe traiectorie pro-europeană riscă să sacrifice exigențele de stat de drept pe altarul urgenței geopolitice. Condiționalitatea democratică nu este un moft birocratic - este exact instrumentul care distinge parteneriatul occidental de imperialismul rusesc. A doua lecție privește rezistența la tentația de a reduce ambele cazuri la o simplă dihotomie Est-Vest: Armenia nu este Moldova, iar forțarea acestei analogii simplifică excesiv dileme de securitate regională care au propria lor logică internă, independentă de competiția marilor puteri.

Slăbiciunea structurală a Rusiei, consumată de războiul din Ucraina, izolată economic și reputațional, reprezintă o fereastră de oportunitate. Pentru Moldova, ea trebuie valorificată prin accelerarea reformelor de aderare și consolidarea independenței instituționale, nu prin recurgerea la scurtături care fragilizează statul de drept. Pentru Armenia, ea deschide spațiu pentru o resetare a parteneriatelor regionale și pentru o reducere graduală, dar sustenabilă, a dependențelor față de Moscova. Ambele procese sunt, prin natura lor, lente și costisitoare politic. Răbdarea strategică rămâne, în ultimă instanță, singura ripostă durabilă la războiul hibrid rusesc.

Project implemented with the financial support of the Swedish Ministry for Foreign Affairs and the German Marshall Fund of the United States. The project is the sole responsibility of its implementers and does not necessarily reflect the views of the Swedish MFA or GMF.

Proiect implementat cu sprijinul financiar al Ministerului Afacerilor Externe al Suediei și al German Marshall Fund of the United States. Proiectul este responsabilitatea exclusivă a realizatorilor săi și nu reflectă neapărat opiniile MAE suedez sau ale GMF.

G | M | F

